

Božena Němcová (1820 – 1862): Babička
Obrazy z venkovského života
(1855)

I.

Babička měla syna a dvě dcery. Nejstarší žila mnoho let ve Vídni u přátel, od nichž se vdala. Druhá dcera pak šla na její místo. Syn řemeslník byl už také samostatný a přiženil se do městského domku. Babička bydlela v pohorské vesničce na slezských hranicích, žila spokojeně v malé chaloupce se starou Bětkou, která byla její vrstevnice a sloužila už u rodičů.

Nežila ve své chaloupce osaměle; všichni obyvatelé vesnice jí byli bratry a sestrami, ona jim byla matkou, rádkyní, bez ní se neskončil ani křest, ani svatba, ani pohřeb.

Jednou přišel babičce dopis z Vídně od nejstarší dcery, v němž jí oznamovala, že její manžel přijal službu u jedné kněžny, která má velké panství v Čechách, a sice jen několik mil vzdálené od pohorské vesničky, kde babička bydlí. Tam že se teď s rodinou odstěhuje, manžel tam pak vždy bude jen přes léto, když se tam zdržuje i paní kněžna. Ke konci dopisu stála vroucí prosba, aby se k nim babička navždy odebrala, přestěhovala svoje živobytí a strávila zbytek života u dcery a vnoučat, které se už na ni těší. (...)

Když jednoho dne u chaloupky zastavil vozík, kočí Václav na něj naložil babiččinu malovanou truhlu, kolovrat, bez něhož nemohla být, košík, v němž byla čtyři chocholatá kuřátka, pytlík se dvěma čtyřbarevnými koťaty a pak babičku, která pro pláč ani neviděla před sebe. Provázena požehnáním přátel odjela k novému domovu.

To bylo očekávání, to bylo radování na Starém bělidle! Tak totiž lidé nazývali osamělé stavení v rozkošném údolíčku, jež bylo paní Proškové, babiččině dceři, přiděleno k bydlení. Děti každou chvíli vybíhaly na cestu dívat se, jestli už nejede Václav, a každému, kdo šel kolem, vypravovaly: „Dnes přijede naše babička!“ Samy si pak mezi sebou neustále povídaly: „Jakápak asi ta babička bude?“ (...)

Z vozu slézá žena v bílém šátku, v selských šatech. Děti zůstaly stát, všechny tři vedle sebe, nespustily z babičky oči! Tatínek jí tiskl ruku, maminka ji plačky objímala, ona je pak také plačky líbala na obě tváře. Bětko jí přistrčila malého kojence, boubelatou Adelku, a babička se na ni smála, říkala jí malé robátko a udělala jí křížek. Pak se ale ohlédla po ostatních dětech a zavolala na ně tím nejupřímnějším tónem: „Moje zlaté děti, moje holátka, co jsem se na vás natěšila!“ Ale děti sklopily oči a zůstaly stát, jako by je přimrazil, a teprve na matčin rozkaz nastavily svoje růžové tvářičky babičce k políbení. Nemohly se ani vzpamatovat! Byla to totiž zcela jiná babička než všechny ty, co

kdy viděly; takovou babičku ony ještě nikdy neviděly! Div na ní oči nenechaly! Kamkoli se postavila, obcházely ji kolem dokola a prohlížely od hlavy k patě.

Obdivujou tmavý kožíšek s dlouhými nabíranými šosy vzadu, nařasenou zelenou sukni, lemovanou širokou pentlí; líbí se jim červený květovaný šátek, který má babička uvázaný v týle; sedají si na zem, aby si mohly dobře prohlédnout červený klínek na bílých punčochách a černé střevíce. Vilímek pošukává barevnými kousky látky na lýkové taštičce, kterou babička drží na ruce, a Jan, starší ze dvou chlapců,

zpolehounka zdvíná babičce bílou, červeně lemovanou zástěru, neboť pod ní nahmatl cosi tvrdého. Byl tam veliký kapsář. Jan by také rád věděl, co v něm je, ale nejstarší z dětí, Barunka, ho odstrčila ho a pošeptala mu: „Počkej, já to povím, že chceš sahat babičce do kapsáře!“ To šeptnutí bylo ale trochu hlasitě – bylo ho slyšet za devátou stěnou. Babička si toho všimla, nechala řeči s dcerou, sáhla do kapsáře se slovy: „No, podívejte se, co tu všechno mám!“ A na klín vykládala růženec, kudlu, několik chlebových kůrek, kousek tkanice, dva marcipánové koníčky a dvě panenky. Poslední věci byly pro děti; když jim to babička podala, dodala: „Ještě něco vám babička přivezla!“ a hned vyndávala z taštičky jablka a kraslice, z pytlíku osvobodila kořata, z košíku kuřátka. To bylo radosti, to bylo skákání! Babička byla nejhodnější babička! „To jsou májová kořata, čtyřbarevná, ta chytají výborně myši; jsou dobrá v domě. Kuřátka jsou ochočená, a když si je Barunka naučí, budou za ní běhat jako psíčkové!“ povídala babička a děti se hned ptaly na to i ono, neupejply se, hned byly s babičkou dobří kamarádi. Matka je okřikovala, aby daly babičce pokoj a nechaly jí oddechnout, ale babička zase řekla: „Přej nám tu radost, Terezko, vždyť jsme rádi, že se máme,“ a děti babičku poslechly. Jeden jí sedí na klíně, druhý za ní stojí na lavici a Barunka stojí před ní a dívá se jí do tváře. Jednomu je divné, že má babička bílé vlasy jako sníh, druhému, že má babička sevrklé ruce, třetí povídá: „Ale babičko, vy máte jen čtyři zuby!“ Babička se usmívá, hladí Baruščiny tmavohnědé vlásky a říká: „Vždyť jsem stará; až vy budete staří, budete taky jinačí!“ a děti to nemohou pochopit, že by ty jejich bělounké, hladké ruce mohly být někdy tak svráštělé jako ruce staré babičky.

Babička si hned první hodinu zcela získala srdce svých vnoučátek, vždyť se jim hned také celá odevzdala. Pan Prošek, babiččin zeť, jehož také dříve osobně neznala, si dobyl její srdce při prvním setkání svojí milou srdečností a pěknou tvář, v níž se jevila добрta a upřímnost. Jen jedna věc jí na něm vadila, a sice to, že neuměl česky. A ona prý to, co kdysi německy rozuměla, už dávno zapomněla. A přece by si tak ráda s Janem pohovořila! – Jan ji ale potěšil tím, že české řeči rozumí; babička hned slyšela, že se v domácnosti vede rozmluva dvěma jazyky. Děti a služky mluvily na pana Proška česky a on jim odpovídal německy, čemuž ony už rozuměly. Babička doufala, že si časem také porozumí, a zatím si pomáhala, jak mohla.

Svoji dceru by babička už skoro ani nepoznala; viděla ji vždycky před sebou jako veselé selské děvče, a tu se shledala s málomluvnou paní, více vážné povahy, v panských šatech, s panskými mravy! To nebyla její Terezka! – Babička také hned viděla, že dceřina domácnost dceřina je zcela jiná než ta, na kterou ona byla dosud navyklá. První dni byla radostí a překvapením jako omámená, ale poznenáhlu se začala v novém domově cítit nesvobodně a nepohodlně, a kdyby nebylo těch vnoučátek, brzy by se zase vrátila do své chaloupky. (...)

Když babička pekla chléb, měla vnoučata posvícení. Pokaždé dostaly poplamenici a po malém bochánku, plněném švestkami nebo jablky. což se jim dříve nestávalo. Musely si ale zvykat dávat pozor na drobty. „Drobty patří ohníčku,“ říkala babička, když smítala ze stolu drobečky a házela je do ohně. Když ale některé z dětí udrobilo chleba na zem a babička to zahlédla, hned mu přikázala drobečky sebrat a říkala: „Po drobečkách se šlapat nesmí, to prý duše v očistci pláčou.“ Také ji mrzelo, když viděla, že se chléb při krájení nerovná: „Kdo se nesrovná s chlebem, nesrovná se s lidmi,“

říkala. Jednou Jeník prosil, aby mu babička zakrojila po straně do kůrky, že on to rád jí; babička to ale neudělala a řekla: „Neslyšel jsi, když se zakrojuje do chleba, že se ukrajují Pánu Bohu paty? Ať je to, jak je, ty se neuč vymýšlet si v jídle,“ a pan Jeníček si musel nechat laskominky zajít.

Kde jaký kousek chleba zůstal ležet, i kůrky, co děti nedojedly, strčila babička do kapsáře, a když šla s dětmi okolo vody, hodila rybám, rozdrobila mravencům nebo ptákům v lese, zkrátka ona nezmařila jediné sousto a vždy napomínala: „Važte si božího daru, bez něho je zle, a kdo si ho neváží, toho Bůh těžce trestá.“ (...)

Když leželo na cestě husí peříčko, babička na ně hned ukázala se slovy: „Shýbni se, Barunko!“ Barunka byla mnohdy líná a říkala: „Ale babičko, copak je o jedno pírko?“ Za to ji babička ale hned kárala: „Musíš si myslet, holka, sejde se jedno k druhému, bude jich více; a pamatuj na přísloví: Dobrá hospodyňka má pro pírko přes plot skočit.“

Pani Prošková měla v pokojích moderní nábytek, babičce se ale vůbec nelíbil. Zdálo se jí, že se na těch vycpaných seslích s těmi vyřezávanými opěradly nesedí dobře, že musí mít člověk strach, aby se nezvrátil, a když se opře, aby se to nerozlámalo. Na pohovku si sedla všeho všudy jednou; když si poprvé sedla a péra pod ní povolila, tak se chudák lekla, že div nevykřikla. Děti se jí smály, sedly si na pohovku, houpaly se a volaly na babičku, aby jen šla, že se to nezboří; ale babička nešla: „Jděte mi k šípku,“ povídala, „kdopak by do takové houpačky sedal, to je tak pro vás.“

Na lesklé stolky a skříně bála se co postavit, aby se lesk nepokazil, a ta skřín se skleněnými stěnami, za nimiž byly vyrovnané všelijaké drobnosti, stála v pokoji jen pro hřích, jak babička říkala. Děti okolo ní velmi rády skákaly a obyčejně něco vyvedly, za což dostaly od matky pořádně vyhubováno. Ráda si ale sedla, když chovala malou Adlinku, ke klavíru, neboť rozplakané dítě umlklo, když mu babička začala zpoolehounka bříňkat na klávesy. A Barunka někdy učila babičku hrát jedním prstem „To jsou koně, to jsou koně“ a babička kývala hlavou a notovala si a vždy říkala: „Co si ti lidé všechno nevymyslejí! Člověk by myslel, že je v tom zavřeně ptáče; jako hlásky to zní.“ (...)

II.

V létě vstávala babička ve čtyři, v zimě v pět hodin. První, co udělala, bylo, že se požehnala a políbila křížek, visící na klokočovém růženci, který nosila vždy u sebe, v noci ho měla pod hlavou. Pak s Pánembohem vstala, už ustrojená se pokropila svěcenou vodou, vzala vřetenko a předla, přitom si prozpěvovala ranní písně. Ona sama, chudák stará, neměla už dobré spaní, ale věděla, jak je sladké a přála ho jiným. Asi za hodinu, když vstala, bylo slyšet odměřené klapkání pantoflíčků, vrzly jedny, druhé dveře, babička se objevila na zápraží. V tom samém okamžiku zakejhalo husy v chlívku, svině zachrochtaly, kráva bučela, slepice zatřepetaly křídly, odkudsi přiběhly kočky a otíraly se jí okolo nohou. Psi vyskočili z bud, protáhli se a jedním skokem byli u babičky; kdyby se nechránila, určitě by ji porazili a ošatku se zrním pro drůbež by vyrazili z rukou. Babičku měla všechna ta zvířátka velmi ráda a ona je. Bůh chraň, aby viděla, že někdo zbytečně týrá, i kdyby jen červíčka. „Co je člověku ke škodě nebo k užítku a musí se zabít, spánembohem zabte to, jen ne mučit,“ říkala. Děti se ale nesměly dívat, ani když se zařezávalo kuře, jen proto, že by ho litovaly, a ono by pak nemohlo umřít. (...)

Božena Němcová, Babička, Praha 2013, s. 7 – 18. Do současné češtiny upravila Anna Novotná.

<http://czechfolks.com/plus/wp-content/uploads/2010/01/bozena-nemcova5.jpg>

<http://www.topzine.cz/wp-content/uploads/2011/10/Ilustrace-Vladim%C3%ADr-Tesa%C5%99.jpg>